

Právní řád Českobratrské církve evangelické: dějiny a současnost

Z autoreferátu disertační práce

Adam Csukás

Tento článek byl zpracován na základě plné finanční podpory Grantové agentury Univerzity Karlovy v rámci projektu GA UK č. 270218 *Právní řád Českobratrské církve evangelické – dějiny a současnost* řešeného na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

Cíl a obsah práce

„S překladem titulu synodní senior si nevědí rady,“ píše synodní senior Českobratrské církve evangelické (ČCE) Daniel Ženatý ve své zprávě o návštěvě sesterských církví ve Spojených státech amerických, kterou podnikl v létě 2018. „V tom tedy věru příliš ekumenicky vstřícní nejsme, ba právě naopak. Je to pro ně nesrozumitelné ‚cosi‘, s čím, sice s respektem, leč bezradně, zacházejí. Býval jsem představován jako: generální sekretář ČCE (*General Secretary of the ECCB*), prezident ČCE (*President of the ECCB*), moderátor ČCE (*Moderator of the ECCB*), biskup ČCE (*Bishop of the ECCB*), ředitel ČCE (*Director of the ECCB*); a určitě ještě nějak. Tož tak, přesto žiju.“¹

Myslím, že tato slova zcela vystihují podstatu církevního zřízení Českobratrské církve evangelické. Přiměřeně starobylé, prakticky nedotknutelné, vně církve nesrozumitelné, a přesto – nebo právě proto – úctyhodné *tajemství*. Proč američtí

¹ Děkuji synodnímu seniorovi Danielu Ženatému za laskavé svolení otisknout tento výňatek z jeho cestovní zprávy určené pro synodní radu ČCE.

presbyteriáni – bezprostřední souvěrci českobratrských evangelíků – nechápou, jaké je postavení synodního seniora v ČCE? Přemýšlíme vlastně někdy nad tím, kde se vzaly dnes již tradiční evangelické výrazy jako sborové shromáždění, seniorátní kurátor nebo povšechný sbor, jež jsou do jiných řečí – snad s výjimkou některých středoevropských jazyků – takřka nepřeložitelné, a i v češtině málo srozumitelné? Že ne?

Cílem této práce je shromáždit dostupné prameny týkající se právního řádu Českobratrské církve evangelické od vzniku ČCE v roce 1918 do současnosti s přihlédnutím k právním dějinám evangelické církve v Předlitavsku² od roku 1848 do konce první světové války, provést jejich kritickou analýzu a podat syntézu vývoje církevního zřízení a řádů Českobratrské církve evangelické, přičemž kritérii rozpracování jednotlivých dějových linií jsou především historická relevance a praktická použitelnost získaných poznatků při naplňování Strategického plánu ČCE z roku 2019.

První systematický přehled právního řádu ČCE v české právní literatuře podal Jiří Rajmund Tretera ve své učebnici *Církevní právo* (1993),³ přičemž svůj výklad v další knize *Konfesní právo a církevní právo* (1997), kterou vydal ve spolupráci se Stanislavem Příbylem, rozšířil,⁴ a danému tématu značný prostor věnuje i ve své nejnovější církevněprávní monografii sepsané se Zábodem Horákem *Církevní právo* (2016).⁵ Jiří Rajmund Tretera se svým působením zasloužil o to, že evangelické církevní právo se stalo stabilní součástí výuky církevního práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, jež v současné době představuje jediné univerzitní pracoviště v českých zemích (v to počítaje i teologické fakulty), kde se evangelické církevní právo vyučuje a zkouší.⁶ Příslušné kapitoly ve jmenovaných

² Předlitavsko (Cislajtánie) je neoficiální název užívaný pro Království a země na říšské radě zastoupené, což byl v letech 1867 až 1915 nepraktický úřední název „neuherské“ části Rakouska-Uherska. Úřední název Rakousko se používal pouze ve válečných letech 1915 až 1918.

³ TRETERA, Jiří Rajmund, *Církevní právo*, Praha, 1993, s. 61–65.

⁴ TRETERA, Jiří Rajmund, PŘIBYL, Stanislav, *Konfesní právo a církevní právo*, Praha, 1997, s. 292–303.

⁵ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Církevní právo*, Praha, 2016, s. 378–385. Viz též TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Konfesní právo*, Praha, 2015, s. 144–146.

⁶ Pro pořádek budiž uvedeno, že od letního semestru 1932 až do uzavření českých vysokých škol v roce 1939 evangelické církevní právo na Právnické fakultě Univerzity Karlovy přednášel Josef Tureček. Viz HORÁK, Záboj, *Právnická fakulta Univerzity Karlovy a výuka církevního práva za první Československé republiky*, in: MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav (eds.), *Československé*

publikacích obsahují evangelické církevněprávní minimum, bez něhož se čtenář této práce neznalý prostředí Českobratrské církve evangelické neobejde.

Pod vedením Jiřího Rajmunda Tretery nebo Záboje Horáka bylo obhájeno celkem třináct kvalifikačních prací zabývajících se církevním právem reformačních církví, z nichž šest je věnováno zcela nebo částečně právnímu řádu ČCE: diplomová práce Hany Hrdličkové *Obsazování církevních úřadů v minulosti a dnes* (1995, 60 s.),⁷ diplomová práce Tomáše Capouška *Řády a církevní zřízení Českobratrské církve evangelické* (1998, 25 s.), diplomová práce Lukáše Kuboně *Rozvoj ústav evangelických církví v českých zemích od roku 1781 do současnosti* (2002, 67 s.), diplomová práce Jana Pařenici *Církevní právo Českobratrské církve evangelické* (2009, 72 s.), diplomová práce Viktora Smolíka *Právní postavení a správa katolické farnosti, farního sboru ČCE a náboženské obce CČSH* (2012, 67 s.) a diplomová práce Adama Csukáse *Princípy synodálno-presbyterského církevního zriadenia* (2017, 77 s.). Další kvalifikační práce z oboru církevního práva reformačních církví obhájené na pražské právnické fakultě se zabývají platným právem nebo právními dějinami Slezské církve evangelické augsburského vyznání,⁸ Církve československé husitské⁹ a Církve bratrské.¹⁰

právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě, sv. 1, Praha, 2010, s. 306 a 312–314.

⁷ Viz též HRDLIČKOVÁ, Hana, *Proměny řízení v Českobratrské církvi evangelické*, in: *Revue církevního práva* č. 2–2/1995, Praha, s. 91–100. Článek představuje výňatek z autorčiny výše citované širěji koncipované diplomové práce.

⁸ PIĚTAK, Tomáš, *Právní systém Slezské církve evangelické augsburského vyznání*, Vývoj, současný stav a výhled do budoucnosti, diplomová práce, 1998, 61 s.; SPRATEK, Daniel, *Právní poměry v evangelické církvi na Těšínsku v letech 1709–1781 a jejich vliv na uspořádání toleranční církve v Rakousku*, diplomová práce, 2000, 91 s., viz též SPRATEK, Daniel, *Právní poměry v evangelické církvi na Těšínsku v letech 1709–1781 a jejich vliv na uspořádání toleranční církve v Rakousku*, in: *Revue církevního práva* č. 21–1/2002, Praha, s. 17–50, č. 22–2/2002, s. 93–126; SPRATEK, Daniel, *Právní poměry v luterské církvi na Těšínsku do roku 1781 a jejich vliv na vývoj evangelických tolerančních církví v Rakousku*, rigorózní práce, 2002, 130 s.; TROSZOK, David, *Právní postavení Slezské církve evangelické a. v. od roku 1918 do současnosti*, diplomová práce, 2002, 64 s.

⁹ JANOUŠKOVÁ, Drahomíra, *Charakteristika současného právního systému Církve československé husitské a výhled do budoucnosti*, diplomová práce, 2000, 55 s.; PETŘÍK, Roman, *Právní postavení Církve československé husitské od roku 1920 do současnosti*, diplomová práce, 2009, 90 s.

¹⁰ BEŇOVÁ, Michaela, *Právní systém kongregačních církví a zřízení Církve bratrské*, diplomová práce, 1997, 33 s., viz též BEŇOVÁ, Michaela, *Právní systém kongregačních církví a zřízení Církve bratrské*, in: *Revue církevního práva* č. 10–2/1998, Praha, s. 91–116. Všechny citované kvalifikační práce jsou k dispozici v knihovně Společnosti pro církevní právo v Praze.

Vezmeme-li v úvahu, že někteří čeští kanonisté pro církevní právo evangelických církví nenacházejí ani pojmenování – Antonín Ignác Hrdina opakovaně uvádí, že kanonickému právu „odpovídají v jiných (nekatolických) církvích a náboženských společnostech různě nazývané organizačněprávní předpisy, např. řády nebo církevní zřízení“,¹¹ a o evangelických církvích ve svých publikacích ostentativně mlčí,¹² vyniknou vědecké i pedagogické zásluhy Jiřího Rajmunda Tretery na tomto poli o to výrazněji.

Publikace právníckého původu, jejichž předmětem je evangelické církevní právo, jsou navzdory výše uvedenému v českém prostředí vesměs sporadické; vyzdvihnout je však zapotřebí raná díla Jiřího Rajmunda Tretery ze 70. až 90. let,¹³ článek *Rudolph Sohm a jeho kritika církevního práva* (1999) z pera Stanislava Příbyla,¹⁴ a zejména rozsáhlý příspěvek Damiána Němce *Realizace zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi v Českobratrské církvi evangelické* (2019),¹⁵ v němž autor podrobně popisuje právní úpravu hospodaření platnou v ČCE. Na téma právního řádu Českobratrské církve evangelické v poslední době publikuje též autor této práce.¹⁶

¹¹ HRDINA, Antonín Ignác, SZABO, Miloš, *Teorie kanonického práva*, Praha, 2018, s. 36–37, téměř shodně HRDINA, Antonín Ignác, *Kanonické právo*, Plzeň, 2011, s. 59.

¹² Srov. např. HRDINA, Antonín Ignác, *Kanonické právo*, s. 17.

¹³ Publikována byla souborně v knize TRETERA, Jiří Rajmund, *Církev a právo – Miscellanea*, Výběr drobných prací z díla, Praha, 2015, 381 s. Jde zejména o práce *Jsou naši duchovní jen kazatelí?*, Příspěvek k rozhovoru nad návrhem nového církevního zřízení, s. 25–27; *Večeře Páně (příspěvek k diskusi)*, s. 29; *Nekatolická církevní společenství v Československu (1918–1988)*, s. 53–82, k ČCE zejména s. 66–70; *Odborný posudek o právním subjektu „evangelická školní obec“*, s. 139–140.

¹⁴ PŘIBYL, Stanislav, *Rudolph Sohm a jeho kritika církevního práva*, in: Revue církevního práva č. 13–2/1999, Praha, s. 132–144, viz též PŘIBYL, Stanislav, *Rudolph Sohm a jeho kritika církevního práva*, in: PŘIBYL, Stanislav, *Církevněprávní studie*, Chomutov, 2012, s. 192–206.

¹⁵ NĚMEC, Damián, *Realizace zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi v Českobratrské církvi evangelické*, in: MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed.), *Financovanie cirkvi a náboženských spoločností, História a súčasnosť*, Bratislava, 2019, s. 90–115.

¹⁶ CSUKÁS, Adam, *Preliminárne ustanovenia v zriadeniach Českobratrskej cirkvi evanjelickej*, in: ANDRAŠKO, Jozef, HAMULÁK, Juraj (eds.), *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie 22. – 23. februára 2018 Dynamika a stabilita v tvorbe a aplikácii rímskeho a kánonického práva / Bratislavské právnické fórum 2018*, Bratislava, 2018, s. 13–20; CSUKÁS, Adam, *Ústavní počátky Českobratrské církve evangelické*, in: Revue církevního práva č. 73–4/2018, Praha, s. 67–95; CSUKÁS, Adam, *Právní flexibilita – princip křesťanského práva*, in: Revue církevního práva č. 77–4/2019, Praha, s. 31–43; CSUKÁS, Adam, *Kritická analýza zřízení evangelické církve v Předlitavsku*, in: Právněhistorické studie č. 49–2/2019, Praha, s. 112–139; CSUKÁS, Adam, *Církevní zřízení Českobratrské církve evangelické v letech 1922–1945*, in: Revue církevního práva č. 79–2/2020, Praha, s. 39–64; CSUKÁS, Adam, *Classis in the Evangelical Church of Czech*

Církevním zřízením a řády ČCE se pochopitelně zabývají též evangeličtí teologové, historici, publicisté, činovníci. Zde vynikají dvě rozsáhlejší práce: cyklus článků soběhrdského faráře Josefa Nešpora *K dějinám našeho církevního zřízení* (1888) uveřejněný v časopise *Jednota*¹⁷ a písemná práce k praktické zkoušce bohoslovecké *Presbyterní zřízení – Dějiny a zhodnocení* (1961, 63 s.) z pera Jiřího Doležala, tehdy vikáře, později dlouholetého faráře v Pardubicích, která se dochovala v rukopise v pozůstalosti Josefa Smolíka.¹⁸

Půvabně jsou články otiskované v časopisech *Hlasy ze Siona*, *Jednota* a *Hus* v poslední třetině 19. století, jež odpovídají na dobové dění kolem církevního zřízení evangelické církve v Předlitavsku, které jejich autorům Justu Emanuelu Szalatnayovi, Čeňku Duškovi, Ludvíku Bohumilu Kašparovi a Ferdinandu Císařovi vynesly – na první pohled možná překvapivě – zvětšení v knize Bedřicha Blahoslava Bašuse *Zaspívám Pánu svému – Pohled na tvorbu evangelických básníků* (1988).¹⁹

Článek *V bludišti soustav* (1889) z prostředí autorské družiny „císařští kozáci“ (Ferdinand Císař, František Kozák, Jan Pelíšek),²⁰ vydaný na pokračování v prvním ročníku časopisu *Hus*,²¹ představuje z hlediska literárního to nejlepší, co bylo o církevním zřízení kdy napsáno: složitým církevněprávním diskursem na přelomu 80. a 90. let 19. století nás – poutníky – v těchto člancích provázejí průvodčí na způsob Komenského *Labyrintu světa a ráje srdce*: „Komenský měl Všezvěda a Mámení, tedy vůdce jenom dva. My jich máme skoro houf, že nevíme, za kým

Brethren, in: BROEKE, Leon van den, JANSSEN, Allan J. (eds.), *A Collegial Bishop Revisited*, Classis and Presbytery at Issue, Kampen, 2020, s. 85–101.

¹⁷ NEŠPOR, Josef, *K dějinám našeho církevního zřízení*, in: *Jednota* č. 3/1888, Kolín, s. 36–39, č. 4/1888, s. 53–54, č. 5/1888, s. 68–71, č. 7/1888, s. 98–102, č. 10/1888, s. 151–154, č. 11/1888, s. 167–171. Šifru J. N. lze ve prospěch Josefa Nešpora dešifrovat na základě dopisu Čeňka Duška z 15. listopadu 1888, v němž Dušek upomíná Nešpora o posledním článku z řečeného cyklu. Viz FRINTA, Antonín (ed.), *Čeňek Dušek*, Osobnost a výběr z jeho prací, Praha, 1933, s. 201–203.

¹⁸ Archiv Univerzity Karlovy, f. Josef Smolík, nezpracováno. DOLEŽAL, Jiří, *Presbyterní zřízení*, Dějiny a zhodnocení, písemná práce k praktické zkoušce bohoslovecké, Pardubice, 1961, 63 s.

¹⁹ BAŠUS, Bedřich Blahoslav, *Zaspívám Pánu svému*, Pohled na tvorbu evangelických básníků, Praha, 1988, s. 97–110 a 125–134.

²⁰ Srov. VÝBORNÝ, Jindřich, *Císařští kozáci*, K výročí úmrtí Jana Pelíška a Františka Kozáka, in: *Evangelický kalendář 1976*, Praha, 1976, s. 67–70.

²¹ *V bludišti soustav*, in: *Hus* č. 1/1889, Čáslav, s. 6–9, č. 2/1889, s. 6–9, č. 3/1889, s. 4–6, č. 4/1889, s. 1–9.

dříve, a pro samé vnucované perspicille nevidíme hnedle ničehož.“²² Pryč jsou však doby, kdy o církevním zřízení psali sionští básníci...

Navzdory nenapodobitelnému kouzlu těchto článků je dobře, že se můžeme opřít též o četné odborné práce „vídeňské“, totiž německé, později rakouské proveniencie: pohled německy píšících autorů na období let 1848 až 1918 je pro české čtenářstvo, uvyklé jistému způsobu interpretace dějin evangelické církve před rokem 1918, zajisté přínosný. Ze starších autorů zmiňme Georga Loescheho,²³ z novějších Grete Mecenseffy,²⁴ Gustava Reingrabnera²⁵ a především Karla W. Schwarze,²⁶ věhlasného odborníka na právní dějiny evangelické církve v Předlitavsku, jehož práce nabízejí vynikající vhled do právního myšlení německy mluvící většiny členů této církve a odkrývají mnohé cenné souvislosti.

Dobrym pramenem pro poznání „ducha doby“ jsou biografie čelných představitelů evangelické církve, potažmo sborníky vydávané při příležitosti jejich úmrtí nebo výročí. Nejlepší z těchto publikací je bezesporu dvoudílný životopis Karla Eduarda Lányho z pera jeho vnuka Rudolfa Říčana: *Mladá léta Karla Eduarda Lányho* (1935)²⁷ a *Životní dílo Karla Eduarda Lányho* (1938),²⁸ který je

²² *V bludišti soustav*, in: Hus č. 1/1889, Čáslav, s. 7.

²³ LOESCHE, Georg, *Von der Duldung zur Gleichberechtigung*, Archivalische Beiträge zur Geschichte des Protestantismus in Österreich 1781–1861, in: Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich, Wien–Leipzig, 1911, LII, 812 s.; LOESCHE, Georg, *Inneres Leben der Österreichischen Toleranzkirche*, Archivalische Beiträge zur Kirchen- und Sittengeschichte des Protestantismus in Österreich 1781–1861, in: Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich, Wien–Leipzig, 1915, X, 531 s.; LOESCHE, Georg, *Geschichte des Protestantismus im vormaligen und im neuen Österreich*, Wien–Leipzig, 1930, XVI, 811 s. O kritické recepci prací tohoto možná až příliš německy smýšlejícího autora v českých zemích svědčí glosa poznamenaná rukou čtenářovou na s. 483 výtisku jeho posledně citovaného díla uloženého v knihovně Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy (sign. IIK 7716): „Osel!“

²⁴ MECENSEFFY, Grete, *Geschichte des Protestantismus in Österreich*, Graz–Köln, 1956, VIII, 232 s.

²⁵ REINGRABNER, Gustav, *Um Glaube und Freiheit*, Eine kleine Rechtsgeschichte der Evangelischen in Österreich und ihrer Kirche, Frankfurt am Main, 2007, 258 s.

²⁶ Za všechny práce uvedme díl autorových vybraných spisů věnovaný právním dějinám evangelické církve: SCHWARZ, Karl W., *Der österreichische Protestantismus im Spiegel seiner Rechtsgeschichte*, Tübingen, 2017, XIV, 333 s.

²⁷ ŘÍČAN, Rudolf, *Mladá léta Karla Eduarda Lányho*, Několik pohledů do dějin českého evangelictví v minulém století, Praha, 1935, 255 s.

²⁸ ŘÍČAN, Rudolf, *Životní dílo Karla Eduarda Lányho*, K historii českého luterství devatenáctého století, Praha, 1938, 415 s.

navzdory názvům obou svazků vlastně kronikou luterské části evangelické církve v Předlitavsku ve druhé polovině 19. století. Velmi zdařilá je též biografie Heřmana z Tardy od Viktora Hájka (1932).²⁹ Umrlejší sborník Ferdinanda Císaře (1932)³⁰ a sborník k 15. výročí úmrtí Čenka Duška (1933) jsou rovněž dobrým čtivem,³¹ v němž nalezneme další kamínky a zrníčka do mozaiky.

Ve své autobiografii *Paměti spisovatele Broučků* věnoval problematice církevního zřízení v době kolem vzniku ČCE samostatnou kapitolu Jan Karafiát, jenž onu jedovatou stať zakončuje pohrůžkou, že by nebyl neochoten „tuto poslední kapitolu přeložit do anglického jazyka a uveřejnit ji v časopisech skotských a amerických.“³² Kazatelé z následujících generací však již k církevnímu zřízení tak niterný vztah neměli, protože ve svých autobiografiích čtenáři takto nevyhrožují, ani o církevním zřízení se obšírněji nezmiňují.

Z období první republiky je třeba vzpomenout širěji pojatých historických prací, v nichž nalezneme i zmínky o církevním zřízení, ač církevní právo není jejich hlavním předmětem. Jde např. o *Památník Českobratrské církve evangelické* (1924) od Františka Bednáře,³³ který však obsahuje větší počet chyb či nepřesností (nemluvě o době poplatném, triumfálním, dnes již otravném podání v duchu „odčiníme Bílou horu“), nebo úřední publikaci synodního výboru *Deset let Českobratrské církve evangelické 1918–1928* (1928), v níž nalezneme střízlivěji sepsané kapitoly o vzniku církve, jejím prvním církevním zřízení, správě církve nebo disciplinárním řádu.³⁴

Zásadní jsou též kratší, avšak výrazné studie Josefa Lukla Hromádky *Cesty českých evangeliků* (1934),³⁵ Josefa Bohumila Součka *K zákonu a svědectví*

²⁹ HÁJEK, Viktor, *Heřman z Tardy*, Brno, 1932, 179 s.

³⁰ BEDNÁŘ, František, HAVELKA, Emanuel (eds.), *Památce superintendenta dra Ferdinanda Císaře*, Praha, 1932, 208 s.

³¹ FRINTA, Antonín (ed.), *Čeněk Dušek*, Osobnost a výběr z jeho prací, Praha, 1933, 245 s.

³² KARAFIÁT, Jan, *Paměti spisovatele Broučků V*, Praha, 1928, s. 352.

³³ BEDNÁŘ, František, *Památník Českobratrské církve evangelické*, Českobratrská církev evangelická a její senioráty a sbory na stezkách minulosti a na prahu přítomnosti, Praha, 1924, zejména s. 29–34, 50–58 a 113–115.

³⁴ *Deset let Českobratrské církve evangelické 1918–1928*, Praha, 1928, zejména s. 5–27, 36–40 a 81–83.

³⁵ HROMÁDKA, Josef Lukl, *Cesty českých evangeliků*, Praha, 1934, 92 s.

(1935)³⁶ a Rudolfa Říčana *Vyznání a vyznavači* (1940),³⁷ které vybízejí ke kritickému přehodnocení idejí, na jejichž základě Českobratrská církev evangelická vznikla. Spolu s přespóčetem novinových a časopiseckých článků uveřejňovaných v nejrůznějších evangelických periodících (Hus, Husův odkaz, Kalich, Kostnické jiskry, Česká reformace, Český bratr, Křesťanská revue), které jsou v této práci průběžně citovány, představují zmíněné práce dobré vodítko pro poznání dějin ČCE a zejména jejich reflexe v meziválečném období.

V roce 1945 vychází *Církevní řád Jednoty bratří českých* v nové češtině s vysvětlivkami – a co je zajímavější – se srovnáním s řády ČCE od Rudolfa Říčana.³⁸ Právě v období změn chtěl Říčan zdůraznit: „Neníť naší bolestí ani tak nedostatek vypracovaných řádů jako spíše slabý zřetel k nim – i chceme na ně upozornit a povzbudit k další pozorné četbě církevních zřízení a jiných publikací, v nichž jsou naše církevní řády uloženy.“³⁹ O tři roky nato světlo světa užířela Říčanova publikace *Od úsvitu reformace k dnešku* (1948), která jako první podává souvislý výklad dějin ČCE v období mezi světovými válkami a nastiňuje i cestu církve po roce 1945.⁴⁰ Další významnou Říčánovou publikací o dějinách ČCE je příspěvek *Jak došlo k sjednocení českých církví augsburského vyznání a helvetského vyznání roku 1918* (1969).⁴¹

Zajímavé jsou též obdobně zaměřené studie Lud'ka Brože *Od tolerance k dnešku* (1956)⁴² a Pavla Filipiho *Českobratrská církev evangelická: včera, dnes, zítra* (1981).⁴³ Kapitulu o církevním zřízení obsahuje též nepublikovaná Filipiho habi-

³⁶ SOUČEK, Josef Bohumil, *K zákonu a svědectví*, Úvahy o navazování na reformaci a o smyslu našeho církevního sjednocení, Praha, 1935, 68 s.

³⁷ ŘÍČAN, Rudolf, *Vyznání a vyznavači*, Z historie českého protestantismu XIX. století, Praha, 1940, 69 s.

³⁸ ŘÍČAN, Rudolf (ed.), *Církevní řád Jednoty bratří českých*, Praha, 1945, 98 s.

³⁹ Tamtéž, s. 8.

⁴⁰ ŘÍČAN, Rudolf, *Od úsvitu reformace k dnešku*, Praha, 1948, s. 336–400.

⁴¹ ŘÍČAN, Rudolf, *Jak došlo k sjednocení českých církví augsburského vyznání a helvetského vyznání roku 1918*, in: *Církev v proměnách času*, Sborník k 50. výročí spojení Českobratrské církve evangelické, Praha, 1969, s. 9–15.

⁴² BROŽ, Luděk, *Od tolerance k dnešku*, in: MOLNÁR, Amedeo, SOUČEK, Josef Bohumil, BROŽ, Luděk, POSPÍŠIL, Bohuslav, HROMÁDKA, Josef Lukl, *Od reformace k zítřku*, Praha, 1956, s. 119–178.

⁴³ FILIPI, Pavel, *Českobratrská církev evangelická: včera, dnes, zítra*, in: BROŽ, Luděk (ed.), *O společnosti služby*, Praha, 1981, s. 9–25.

litační práce *Ekumenické motivy v českém evangelictví 19. století*.⁴⁴ Rovněž v období let 1945 až 1989 vychází množství kvalitních článků v časopisech, zejména v Českém bratru, Kostnických jiskrách a Křesťanské revue; ne jeden dobrý kus nalezneme i v kalendářích ČCE.

V prostředí Ústředního archivu ČCE vznikl po roce 1989 *Malý obrazový průvodce dějinami Českobratrské církve evangelické* (2008) od dlouholeté vedoucí tohoto archivu Evy Fialové,⁴⁵ jakož i sborník *Ex archivis ecclesiae*, jehož oba díly redigovala její nástupkyně, současná vedoucí archivu Adéla Šmilauerová.⁴⁶

Pozoruhodná je nedávno uzavřená desetisvazková řada *Cesta církve*, pořádaná stejnojmennou komisí, zřízenou synodem, která zkoumala dějiny ČCE v letech 1945 až 1989 a přinesla řadu nových náhledů. Nelze nezmínit monografii Petera Moréeho a Jiřího Piškuly „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“ (2015) pojednávající souběžně o protestantských církvích a Josefu Luklu Hromádkovi v letech 1945–1969.⁴⁷ Konečně je třeba zdůraznit vynikající knihu Martina Wernische *Evropská reformace, čeští evangelíci a jejich jubilea* (2018),⁴⁸ v níž autor zaznamenal mnoho svých pronikavých postřehů o dějinách Českobratrské církve evangelické i její předchůdkyně, evangelické církve v Předlitavsku.

Jádro pramenů, z nichž tato práce vychází, však představují zejména archivní fondy uložené v Ústředním archivu Českobratrské církve evangelické, jenž sídlí v Husově domě v Praze a je součástí Ústřední církevní kanceláře ČCE. Zde jsou deponovány fondy Česká superintendence h. v. a Moravská superintendence h. v., v nichž lze nalézt dokumenty podávající podrobné svědectví o právních dějinách evangelické církve v Předlitavsku do roku 1918. Pro období po roce 1918 má klíčový význam archivní fond Synodní rada ČCE, v němž se zachoval bezpočet úředních spisů, bez nichž by tuto práci nebylo možné napsat.

⁴⁴ FILIPI, Pavel, *Ekumenické motivy v českém evangelictví 19. století*, habilitační práce, Praha, 1974, 304 s. Tato práce je dostupná v knihovně Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy (sign. DIS 57).

⁴⁵ FIALOVÁ, Eva, *Malý obrazový průvodce dějinami Českobratrské církve evangelické*, Praha, 2008, 86 s.

⁴⁶ ŠMILAUEROVÁ, Adéla (ed.), *EX ARCHIVIS ECCLESIAE*, Sborník příspěvků historiků a archivářů k dějinám Českobratrské církve evangelické a jejich předchůdkyň, evangelických církví augsburského a helvetského vyznání v českých zemích, Praha, 1. díl, 2009, 98 s., 2. díl, 2018, 197 s.

⁴⁷ MORÉE, Peter, PIŠKULA, Jiří, „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“, Protestantké církve a Josef Lukl Hromádka v letech 1945–1969, Benešov, 2015, 399 s.

⁴⁸ WERNISCH, Martin, *Evropská reformace, čeští evangelíci a jejich jubilea*, Praha, 2018, 291 s.

Vzhledem k tomu, že fond Česká superintendence h. v. nebyl dosud zcela archivně zpracován a existuje k němu pouze stručný soupis, si každý, kdo se rozhodne hledat v něm zprávy o vývoji církevního zřízení, umaže ruce a v archivu se dobře zabydlí.

Fond Moravská superintendence h. v. prochází závěrečnou fází uspořádání, a hledá se v něm nesrovnatelně lépe. Dokumenty, z nichž se lze dočíst něco o dějinách církevního zřízení evangelické církve v Předlitavsku, obsahují ve fondech obou superintendencí především spisy týkající se superintendenčních konventů. Ač všichni superintendenti nesdíleli zálibu v úřadování, oba fondy se navzdory častému stěhování dochovaly v překvapivě dobrém stavu a pokud se týče církevního zřízení, jsou takřka bez mezer.

Fond Synodní rada ČCE, který obsahuje zápisy ze schůzí synodní rady, korespondenci synodní rady a její kanceláře se senioráty a sbory, jakož i se státními úřady, materiály poradních odborů a komisí a množství dalších písemností, tisky synodů nevyjímaje, byl poprvé uspořádán v 70. letech péčí faráře Václava Urbana. Ano, osobitým způsobem, přesto však pořadatelé patří díky, poněvadž bez jeho péle by se zřejmě mnoho spisů ztratilo.

Uspořádaná část fondu však neobsahuje archiválie, k nimž Urban přístup neměl, protože se povalovaly po kancelářích Husova domu nebo v domácnostech předsedů různých poradních odborů či komisí, jakož samozřejmě neobsahuje ani dokumenty mladšího data. Tyto se nalézají v dodatcích k fondu, jež se právě pořadají a spojují s uspořádanou částí fondu. (Pokud se ovšem pohříchu nepovalují v těch našich kancelářích podnes.) Spisy z let 1918 až 1989 týkající se církevního zřízení budou nově umístěny pohromadě, přičemž při jejich pořádání je užíváno výsledků této práce.⁴⁹

Právní historik zabývající se dějinami právního řádu Předlitavska či Československa, ať už se oddává jakkoli neobvyklému tématu,⁵⁰ totiž nebude mít zpravidla větší potíž s dohledáním textu předpisů, v nichž je právo obsaženo. Nahlédne do říšského či zemského zákoníku nebo do Sbírký zákonů (a nařízení), resp. do jejich digitalizovaných a prohledávatelných verzí, protože zkrátka ví, co hledá: dostupná odborná literatura, byť ty tlustospisy jeho téma odbývají několika holými větami,

⁴⁹ Odkazy na dokumenty z řečeného fondu uváděné v této práci vycházejí ze stavu před novým uspořádáním.

⁵⁰ Přátelé doktoři a doktorandi, buďtež pozdraveni!

je přesto dostatečně pružným odrazovým můstkem. V archivech po určité době najde, co hledá, příp. zjistí, že to, co hledá, shořelo při bombardování Prahy či Vídně, bylo odplaveno při povodních, nebo skartováno při pořádní archivního fondu (to potěší nejvíce).

Badatel, jenž se zajímá o právní řád Českobratrské církve evangelické, podobá se spíše právnímu historikovi, který se pídí po právních dějinách Středozeemě, Narnie či jiné říše divů, která běžně přístupné a hezky srovnané počítačové ani papírové databáze právních předpisů nevede. O těchto bájných zemích bylo podobně jako o ČCE napsáno dost, i těch různých letopisů, jejichž spisovatelé však právním dějinám moc pozornosti nevěnovali. Táže-li se badatel udivených hobitů, lvů, králíků či jiných lepších domorodců na jejich zřízení, pošlou jej nejspíš do nějakého toho archivu, který sice leží za hranicemi říšské mapy na předsádce, ale je o něj dobře pečováno. Do Ústředního archivu ČCE se naštěstí nevpadá králičí norou, nepropadává zrcadlem ani neleze přes starou skříň, nýbrž dveřmi ve 4. patře zadní části Husova domu, kam se pohodlně vyvezete z přízemí výtahem.

Teprve po prošoupaní několikera loktů a prostudování mnoha desítek archivních krabic, když badatel počne nalézat kopie dokumentů, které již objevil předtím několikrát (o prošoupaném děkanském taláru Františka Žilky, který v jednom z těchto kartonů našel, vůbec nemluvě),⁵¹ má jakouž-takou jistotu, že žádný pramen práva neopomenul a že nyní již má alespoň základní povědomí o všem, co hledal. Až v této fázi se jeho práce začíná podobat práci kolegy „obecného“ právního historika, který od počátku přinejmenším v hrubých obrysech ví, *co* hledá, ale neví *kde*, zatímco on dosud věděl přesně *kde*, jenom nevěděl, *co* hledal. Svým způsobem je škoda, že žádný z následovníků tohoto nešťastníka (budou-li ovšem nějakí) již tolkienovské potěšení z objevování neznámých českobratrských evangelických právních dějin mít zřejmě nebude.⁵²

Poté, co od sklepa ke střeše prohledal Husův dům, se badatelova pozornost přesouvá k archivním fondům Státního úřadu pro věci církevní (1949–1956), Ministerstva školství a kultury – Církevního odboru (1956–1968), potažmo Ministerstva kultury České socialistické republiky – Sekretariátu pro věci církevní (1967–1990), deponovaných v Národním archivu v Praze na Chodovci (kam se odveze ordinárně

⁵¹ Stupeň prošoupanosti si může každý ověřit v Ústředním archivu ČCE, f. František Žilka, k. 10.

⁵² A že komplexních autonomních právních řádů tuzemského původu, k jejichž prostudování stačí jedno doktorské studium, zas tolik není... V tomť tkví krása bádání právníků církevních.

metrem a pak autobusem), totiž na fondy, které po sobě zanechaly úřady pověřené dozorem, řízením a šikanou náboženských společenství v Československu v letech 1949 až 1989, Českobratrskou církev evangelickou nevyjímaje. Ukazuje se, že při tvorbě některých církevněprávních předpisů v období deformovaném komunistickou diktaturou byl vliv státu zásadní: oba světy se na poli církevního zřízení střetávaly, až to jiskřilo.

V průběhu studia v archívech a knihovnách stále silněji do popředí badatelova vědomí vystupuje rozpor mezi výpovědi publikovaných a nepublikovaných pramenů – archiválie často vydávají zcela odlišné svědectví než novinové a časopisecké články nebo úřední zprávy, z nichž ve svých pracích vychází většina výše jmenovaných autorů. Při studiu desítek tisíců stran dokumentů počínají s ohledem na stanovený cíl vyvstávat konkrétní výzkumné otázky:

Jaké byly okolnosti vzniku prvního církevního zřízení evangelické církve v Předlitavsku z roku 1861? Jaká byla reflexe tohoto církevního zřízení v českých zemích mezi česky mluvícími reformovanými a luterskými evangelíky? Do jaké míry byly v legislativním procesu zohledněny požadavky evangelíků českého jazyka obojího vyznání? Jaký byl vývoj církevního zřízení evangelické církve v Předlitavsku v období od vyhlášení církevního zřízení z roku 1861 do začátku první světové války? Jakým způsobem do něj zasahovali česky mluvící evangelíci a jaké cíle přitom sledovali? Jaké jsou okolnosti vzniku Českobratrské církve evangelické a jejího církevního zřízení z roku 1922?

Proč usilovala Českobratrská církev evangelická krátce po svém vzniku o rozšíření platnosti svého církevního zřízení na Slovensko a Podkarpatskou Rus? Proč bylo záhy po vyhlášení církevního zřízení přistoupeno k jeho revizi a k jakým výsledkům tato revize vedla? Jaké byly církevněprávní důsledky událostí podzimu 1938, následně okupace českých zemí a druhé světové války? Jak probíhala poválečná konsolidace církve? Do jaké míry ji ovlivnily styky s ostatními evangelickými církvemi v Československu? Co vedlo synod k zahájení prací na opětovné revizi církevního zřízení? Jaký dopad měl na proces revize komunistický převrat a represivní režim, který nová vláda nastolila? Proč došlo v první polovině 50. let k roztržení dřívě celistvého církevního zřízení do mnoha řádů?

Za jakých okolností tyto řády vznikaly, kdo připravoval jejich návrhy? Jaká byla míra kontinuity s církevněprávním vývojem před druhou světovou válkou? Které aspekty církevního zřízení byly nejvíce diskutovány? Jak se na církevním

zřízení podepsalo období Pražského jara, jeho násilné ukončení a nástup tzv. normalizace? Jak se právní řád ČCE vypořádal s konfliktem mezi zdrženlivější částí církve a stoupenci občanské angažovanosti v 70. a 80. letech? S jakými problémy se církev potýkala a potýká po roce 1989? Jaké jsou příčiny nekončící revize církevního zřízení a řádů, která trvá od první poloviny 90. let podnes? Jaké jsou průběžné výsledky tohoto procesu?

Již při zběžném třídění pramenů se ukazuje, že pro účely této práce nelze převzít obvyklou periodizaci dějin 19. a 20. století: léta 1918, 1938/1939, 1945, 1948, 1968 či 1989 nepředstavují z hlediska církevního zřízení a řádů Českobratrské církve evangelické natolik významné milníky, aby jich bylo možné užít pro rozdělení jednotlivých částí výkladu. Církevní právo se projevuje setrvačností, protože jsou za ony „dějinné zlomy“ – při vědomí skutečnosti, že ani čas právních dějin se neláme, nýbrž volně plyne – určeny roky 1922 a 1954, neboť v těchto letech vstoupila v účinnost nová církevní zřízení spojená s viditelnou reorganizací církevní správy.

Avšak záhy vychází najevo, že i toto rozdělení bude pouze orientační. Ač vyhlášená znění dotčených církevních zřízení (zejména jejich preambule) a doprovodné úřední zprávy tvrdí opak, dokumenty z dílny tvůrců těchto předpisů dosvědčují, že tato církevní zřízení vůbec „nová“ nejsou a že naopak důsledně vycházejí z dochovaných pravzorů: církevních zřízení z let 1861, 1866 a 1892. Míra kontinuity je v některých případech navzdory deklarované diskontinuitě do očí bijící.

Toto „průběžné“ zjištění z gruntu mění původně zamýšlenou výstavbu této práce: místo statického popisu *jednotlivých* církevních zřízení nebo řádů je zapotřebí popsat dynamický vývoj *jediného* církevního zřízení (a z něj postupně vyčleněných řádů), které se obdivuhodně flexibilně přizpůsobuje dobovým požadavkům již půl druhého století. Mění jazyk, rozsah i formu, avšak jeho podstatný obsah zůstává téměř nezměněný. Je čím dál tím zřejmější, že církevní zřízení je svébytným, nedokončitelným, a přesto v danou chvíli vždy konečným dílem, které má několik generací svých autorů: je zkrátka výsledkem cílevědomé práce, píle, dřiny.

Důsledek tohoto možná triviálního zjištění je nicméně zásadní: nemá smysl kochat se vyhlášeným zněním církevního zřízení, daleko zajímavější a poučnější je sledovat jej v procesu opakovaného „stávání se“; ve chvíli, kdy je vytištěno, je církevní zřízení zajímavé nejméně. Metodologický rámec pro tento typ právně-historického výzkumu poskytuje práce *Textová genetika* předního francouzského odborníka na genetickou kritiku Pierre-Marca de Biasi, která vyšla v roce 2018

v překladu Martina Pokorného péčí edičního a textologického oddělení Ústavu pro českou literaturu Akademie věd České republiky.

Genetická kritika přesouvá ohnisko kritického tázání „od autora k pisateli, od napsaného k psaní, od struktury k procesu, od díla ke genezi“ a přijímá přitom hypotézu, „že i ve své konečné dokonalosti dílo zůstává výsledkem svých proměn a uchovává v sobě paměť vlastní geneze.“⁵³ Lepší čtení literárního díla, církevní zřízení nevyjímaje, „na jedné straně znamená předložit interpretační ideje a hypotézy“, na straně druhé „pak vyhnout se hermeneutické ‚přemíře‘, významovému excesu, nepropadnout interpretačnímu deliriu (dokument geneze poskytuje vynikající ‚zábradlí‘, které četbě brání zvrátit se v libovolnost, čiré dohady a žvást).“⁵⁴

Doklady geneze v případě právních dějin Českobratrské církve evangelické představují nesčetné rukopisy, koncepty, návrhy církevněprávních předpisů, které nám na rozdíl od jejich schváleného a vyhlášeného znění ve své proškrtanosti a zdánlivé nečitelnosti či nesrozumitelnosti při pečlivém studiu často vydají o vzniku daného textu – např. církevního zřízení – více informací nežli zápisy ze schůzí poradních odborů či komisí pověřených sepsáním či revizí daného předpisu. Pokud se ovšem tyto zápisy vůbec dochovaly! V opačném případě představuje pracovní rukopis (nebo strojopis) zpravidla jediný dostupný pramen k poznání historie vzniku daného řádu či zřízení.

„Proč tolik úsilí a rizika,“ táže se de Biasi, „když přitom jediná šance, kterou nám genetika nabízí, spočívá v uspořádání pole plného trosek a neforemných, nedokončených budov? [...] Právě ze vší této nedokonalosti a z nasvícení všeho matného chce genetika vyvodit nové pochopení díla. Její říše, říše sutin, v sobě obsahuje princip nové úvahové dílny, umožňující dosáhnout bezprecedentně důležitých závěrů.“⁵⁵

Význam genetické metody v právněhistorickém výzkumu v poslední době demonstrovali např. autoři kolektivní monografie *Právnícká dvouletka: Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století* (2014)⁵⁶ nebo Ivana Bláhová ve své oceněné disertační práci *Rekodifikace trestního práva procesního v letech*

⁵³ BIASI, Pierre-Marc de, *Textová genetika*, Praha, 2018, s. 11 *passim*.

⁵⁴ Tamtéž, s. 135.

⁵⁵ Tamtéž, s. 162.

⁵⁶ BLÁHOVÁ, Ivana, BLÁŽEK, Lukáš, KUKLÍK, Jan, ŠOUŠA, Jiří a kol., *Právnícká dvouletka, Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*, Praha, 2014, 413 s.

1948–1950 (2017),⁵⁷ když tito znamenití právní historici vystrachali z říše sutin důkazy o genezi, „stávání se“ základních právních kodexů vyhlášených (i nevyhlášených) kolem roku 1950 a veřejnosti poté předložili vpravdě nový právní dějepis zasazený do počátků komunistické diktatury v Československu.

Většina ze světských právních předpisů se však „stane“ pouze jednou. Církevní zřízení Českobratrské církve evangelické má tu zvláštnost, že „se stává“ nepřetržitě již více než 150 let a o tomto procesu se nám dochovalo velké množství zpráv. Stěží bychom v českých zemích našli podobný, dosud platný právní předpis.⁵⁸ Při historickém „pořádání“ právního řádu ČCE za pomoci genetické metody dospíváme k různorodým závěrům, jejichž důležitost jistě nelze přeceňovat, jež však mají důležitého společného jmenovatele: jsou nepředvídané, a nezřídka vedou k dekonstrukci mýtů, relativizaci tradic, vyvracení omylů.

Boření evangelické mytologie však není samoúčelné – svatokrádežné seškra-bávání nánosů církevního folklóru vede k užitečným poznatkům, které lze při vědomí dlouhodobé kontinuity církevního zřízení uplatnit při úvahách o dalším směřování Českobratrské církve evangelické. Uvážíme-li totiž, že Strategický plán ČCE z roku 2019, který stanoví cíle, jichž chce církev do roku 2030 dosáhnout, obsahuje mnoho podnětů církevněprávního rázu, nabývá důkladné poznání vůdčích idejí církevního zřízení na svém významu.

Výsledky výzkumu

Evangelická církev v Předlitavsku vznikla vyhlášením protestantského patentu a provizorního církevního zřízení v říšském zákoníku v dubnu 1861. Období pouhé tolerance, strpění protestantů, bylo definitivně překonáno: vrchnostenská správa jednotlivých *farních sborů*, vykonávaná prostřednictvím konsistoře, superintendentů a seniorů, se na rozhraní neoabsolutismu a konstitucionalismu mění na zeměpanskou správu *církve* vykonávanou prostřednictvím vrchní církevní rady s omezenými prvky samosprávy, jejímž kolektivním nositelem byl propracovaný systém správních orgánů a shromáždění na místní, regionální, zemské i říšské úrovni.

⁵⁷ BLÁHOVÁ, Ivana, *Rekodifikace trestního práva procesního v letech 1948–1950*, Praha, 2017, 253 s.

⁵⁸ Míra kontinuity mezi obecným občanským zákoníkem z roku 1811 a občanským zákoníkem z roku 2012 je nesrovnatelně nižší nežli míra kontinuity mezi církevním zřízením z roku 1861 a církevním zřízením současně platným.

Autorství návrhu církevního zřízení lze bezpečně připisat Josephu Andreasi Zimmermannovi a Jánu Mikulášovi. Prvně jmenovaný „církevní inženýr“ *lege artis* adaptuje zahraniční vzory – porýnsko-vestfálský církevní řád přepracovaný v Oldenburgu a Bádensku doplňuje uherskými kyriarchickými prvky, posledně jmenovaný nositel administrativních tradic krotí autonomní choutky svého podřízeného a zřízení evangelické církve v Předlitavsku zasazuje do dobového politického kontextu.

Ač je Mikuláš označován za Zimmermannův církevněprávní protipól, společnou vlastností obou gestorů církevního zřízení je malý zájem o roztržštěnou a nesourodou právní historii společenství evangelíků žijících v zemích, pro něž bylo církevní zřízení později vydáno (třebaže bylo původně zamýšleno pro Uhry, kde však narazilo na tuhý odpor). Církevní zřízení z roku 1861 proto nemá s českou reformací společného takřka nic.

Reflexe první psané církevní ústavy předlitavského evangelictví ze strany česky mluvících protestantů obojího vyznání – reformovaného i luterského – byla rozpačitá. Prvotní radost z „konstituce“ rychle vystřídaly hlasy o poznání kritičtější. Trnem v oku byla především vrchní církevní rada, jejíž nadřazenost nově zřízeným samosprávným tělesům v církvi byla pokládána za nesystémovou; v poměrech vzrůstajícího se reformovaného konfesionalismu byla vrchní církevní rada považována za prvek vysloveně cizorodý.

Jak nesrovnalosti odstranit? V průběhu poslední třetiny 19. století v prostředí českojazyčného reformovaného evangelictví, totiž českojazyčné většiny v reformované menšině většinově luterské evangelické církve v Předlitavsku, která byla sama o sobě v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených menšinou *par excellence*, postupně vznikají tři pokusy o odstranění státního poručnickování v církvi.

První východisko skýtalo oktrojované provizorní církevní zřízení, které mělo být na prvním generálním synodu evangelické církve v Předlitavsku v roce 1864 podrobena řádnému legislativnímu procesu. Proces to byl pořádný, avšak první a poslední sjednocený synod, tj. synod, jehož jednání byli současně přítomni poslanci vyslaní luterskými i reformovanými součástmi církve, se ani po sedmi týdnech nedobral výsledku, který by české a moravské helvíty uspokojil. Jejich požadavky nebyly vzaty v potaz, což bylo způsobeno právě společným jednáním obou větví generálního synodu, jež se měly propříště – trvale – rozestoupit na

synod a. v. a h. v. Toto řešení – řekněme unionistické – tudíž v očích českojazyčné menšiny v církvi ztroskotalo. Vezmeme-li v úvahu svévolné změny, jichž se v textu synodem schváleného církevního zřízení dopustil předseda ministerské konference Richard hrabě Belcredi při vyhlášení církevního zřízení z roku 1866, šlo o neúspěch vpravdě skandální.

Pokud čeští reformovaní v případě projednávání změn v církevním zřízení z roku 1861 alespoň teoreticky mohli spolupracovat se svými luterskými soumluvci, v dalším návrhu s nimi již nepočítali vůbec, což čeští a moravští česky mluvící luteráni přirozeně nesli těžce. Česko-moravský reformovaný synod, ve své podstatě takřka výhradně českojazyčný, měl spolu s navrhovanou vrchní církevní radou se sídlem v Praze představovat jakousi církev v církvi, která by se postupně mohla vyvinout v církev vedle ostatních církví. Zřejmě není náhoda, že s tímto návrhem čeští reformovaní přicházejí v době krachu snah o česko-rakouské vyrovnání. Alespoň v rovině církevní hodlali vydobýt svou národní (a konfesní) svébytnost. Ani toto řešení – nazvěme jej národně-konfesionalistické – však několikanásobná menšina prosadit nemohla: pro tento návrh totiž ruce nezvedli ani poslanci moravské reformované superintendence, protože lze mít za to, že i tato naše menšina byla vnitřně rozpolcená.

Návrh na zřízení česko-moravského synodu ještě ani nebyl zcela projednán, a už na obzoru vystupuje další návrh. Pod praporem časlavského církevního zřízení čeští reformovaní v průběhu poslední třetiny 70. let a zejména v 80. letech 19. století horlí za nové církevní zřízení, které by platilo v celém Předlitavsku, totiž nikoliv pouze v českých zemích; platit však mělo pouze pro reformovanou část evangelické církve. Konfesně podmíněný presbyterianismus, návrh na jehož zřízení opět vzešel z prostředí české reformované superintendence, však znovu narazil na odpor v Markrabství moravském.

Na synodu v roce 1889 se v pomyslném souboji utkaly tři návrhy nového církevního zřízení, jehož potřeba byla obecně uznávána, totiž návrh český (časlavské církevní zřízení), návrh vrchní církevní rady (revizní návrh) a návrh moravský (moravský revizní návrh, vycházející z návrhu vrchní církevní rady). Češi a Moravané hlasovali proti sobě, a jelikož nebylo zbytí, zvítězil návrh vrchní církevní rady, který vstoupil v platnost jako církevní zřízení z roku 1892. Ani časlavské církevní zřízení – řešení čistě konfesionalistické – tudíž česky mluvící reformovaní evangelíci z Čech neprosadili. Vnitřní obroda ze státního područí se vymanivší

církve, která měla být přirozeným důsledkem časlavského církevního zřízení, se nedostavila.

Na začátku 90. let 19. století mělo českojazyčné evangelictví zkušenosti s návrhy unionistickými, národně-konfesionalistickými i čistě konfesionalistickými, a státního poručíkování, které bylo v rozporu s jeho pojetím církve, se přesto nezbavilo. Teprve v běhu první světové války se rodí řešení čtvrté: národně-unionistické. Pod praporem Kostnické jednoty – a tentokrát jde o prapor, který byl opravdu vyšňořen⁵⁹ – od roku 1917 nebojácně, nejdříve ve skrytu kostelů a farních kanceláří, později i otevřeně v tisku, evangelíci volají po zřízení české evangelické církve, v níž v eucharistickém společenství kolem jednoho kalicha stanou pouze česky mluvící Češi, Moravané a Slezané vyznání augsburského i helvetského.

Církevní zřízení, jímž se mělo toto společenství spravovat, bylo připravováno již od jara 1917, a to osvědčeným způsobem Zimmermannovým. Právní tradice české reformace byly po zralé úvaze odstrčeny stranou a uznány za nepoužitelné, přičemž vzor církevního zřízení nové církve byl hledán v nedávné minulosti i v nedalekém zahraničí. Disputace, které členové ústavního odboru hnutí českých evangelíků vedli, měly opět charakter církevního inženýrství: o novotách se uvažovat nebáli.

Období klidu na práci však brzy vystřídalo období všeobecného vzrušení spojeného se vznikem Československa, koncem první světové války a – v prostředí českého evangelictví – též se vznikem kýžené české evangelické církve, jejíž konečný název zněl Českobratrská církev evangelická. Poté, co habsbursko-lotrinský rod ustoupil do dějin a s ním i zeměpanská církevní správa, reprezentace česky mluvících evangelíků v českých zemích uvedla v život řešení problému, který mezitím přestal existovat: odstranění státního poručíkování bylo nabíledni, přesto však generální sněm českých evangelíků opojený slastným nacionalismem ztratil veškeré ohledy na své německy a polsky mluvící souvěrce a dokonal schisma.

Pravidelně tradované *sjednocení* českých evangelických církví – rozuměj reformované a luterské – v Českobratrskou církev evangelickou totiž není ničím jiným než schismatem: na místě jediné evangelické církve v osamostatněných českých zemích vznikly postupně církve tři – Českobratrská církev evangelická jako první,

⁵⁹ Byť později, až v roce 1928. Jeho fotografii lze nalézt v obrazové příloze knihy FRINTA, Antonín (ed.), *Čeněk Dušek*, Osobnost a výběr z jeho prací, Praha, 1933, jejíž stránky nejsou číslovány.

posléze – jelikož nebylo zbylí – i Německá evangelická církev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a Augšburská církev evangelická ve východním Slezsku.

V případě Českobratrské církve evangelické lze mluvit pouze o novém *spojení* českojazyčných českých a moravsko-slezských evangelických sborů, protože tyto sbory byly již před vznikem ČCE po mnoho desetiletí spojeny v jednu evangelickou církev v Předlitavsku, jejíž církevní zřízení zřizování unionovaných sborů, seniorátů i superintendentcí umožňovalo, dokonce i jazykově výlučných. O „první sjednocené církvi v srdci Evropy“ proto nemůže být řeč.⁶⁰ Pohnutky, které ke vzniku ČCE vedly, z dnešních hledisek odsuzovat nelze a je pochopitelně zapotřebí zasadit je do dobových souvislostí; rovněž však nelze z citových ohledů rezignovat na pojmenování tohoto problému.

Navzdory vehementně hájené diskontinuitě se svou předchůdkyní však Českobratrská církev evangelická, potažmo členové jejího ústavního odboru a synodního výboru, sepisují církevní zřízení, které se až na nečetné odchylky od církevního zřízení z roku 1892 téměř neliší. Přejmenování vrchní církevní rady na synodní výbor a zavedení jeho volby synodem jsou nepochybně významné změny, jakož je i odstranění superintendentcí z církevního organismu, přesto však nelze mluvit o tom, že by ČCE po svém vzniku přijala nové církevní zřízení, natož převzala např. čáslavské církevní zřízení. (Způsob, jakým bylo spojení provedeno, měl mnohem blíž k česko-moravskému synodu.) Ač se Českobratrská církev evangelická v preambuli svého církevního zřízení „zřiká“ období od vydání tolerančního patentu do roku 1918 tím, že jej smlčuje, a označuje augsburské a helvetské vyznání za oktrojované konfese, bez rozpaků přejímá právní řád církve, s nímž se chce – naoko – rozejít.

ČCE po roce 1918 ztrácí bratrskou a sesterskou oponenturu svých německy a polsky mluvících souvěrců, kteří si museli založit vlastní církve – z věčné menšiny se konečně (alespoň uvnitř své vlastní církve) stává většina. Ferdinand Císař, jenž v zastoupení ČCE jistě s těžkým srdcem ve Vídni dojednával církevní finanční rozluku,⁶¹ i Jan Karafiát, který vznik Českobratrské církve evangelické nikdy nevstřebal, a i na svůj náhrobník nechal vytesat, že byl „reformovaným

⁶⁰ Srov. OTTER, Jiří, VESELÝ, Josef, *První sjednocená církev v srdci Evropy: Českobratrská církev evangelická*, Praha, 1992, 109 s.

⁶¹ Srov. *První generální synod Českobratrské církve evangelické v Praze r. 1921*, Praha, 1921, s. XX.

farářem“;⁶² tvořili spolu s neurčitým počtem kryptoreformovaných a kryptoluteránů⁶³ v ČCE novou menšinu, *ancien régime*, menšinu s ohledem na rozsáhlý přístup nových evangeliků čím dál tím nepatrnější.

Novým „předákům“ Českobratrské církve evangelické horlivost upřít nelze. Míra jejich společenské angažovanosti je v porovnání s jejich předchůdci ve vrchní církevní radě nesrovnatelná: členství v Kostnické jednotě, Akademické YMCA, organizacích mládeže a jiných spolcích – to byl meziválečný standard každého pořádného evangelíka. Díváme-li se však dnes na články tehdejších představitelů ČCE v denním, týdenním i měsíčním tisku, nebo na úřední publikace synodního výboru a jeho zprávy pro synod, zřejmě se neubráníme dojmu, že oproti období před rokem 1918 v evangelické církvi poklesla úroveň „církevnosti“.

O tom svědčí důraz na mravně osvětovou práci, ať už jde o abstinenci hnutí nebo boj proti pohlavním chorobám. Nepochybně šlo o reakci na důležité soudobé problémy, přesto však upozorňuje na určitou vyprázdňenost Českobratrské církve evangelické, jejíž tradiční společenství bylo značně „rozředěno“ v průběhu přestupového hnutí. ČCE v této době hledá nové místo ve společnosti, což se odráží též v oboru církevního práva: klíčovou agendou této doby bylo rozšíření platnosti církevního zřízení na území Slovenska a Podkarpatské Rusi, kteréžto úsilí bylo nesené čistě praktickými ohledy, avšak mělo i svůj politický rozměr. Konec konců, synodní výbor se svými snahami o politický vliv netajil. Se záluškem církevních představitelů na přední místo v prvorepublikové společnosti se však pojí hospodářské starosti: náklady na výstavbu reprezentačních kostelů a modliteben se vymykají z rukou.

Souběžně s problematikou uznání ČCE na území, na němž platilo bývalé uherké právo, se synodní výbor se svými spolupracovníky zabývá revizí církevního zřízení z roku 1922. Proč bylo vlastně zapotřebí základní právní předpis církve revidovat nedlouho po jeho vyhlášení? Pouze kvůli zcela praktickým potížím – vzpomeňme třeba přejmenování seniorů na konseniory a konseniorů na náměstky konseniorů v souvislosti se zřízením úřadu seniora. Tyto toporné změny se v praxi

⁶² Jan Karafiát byl pohřben na pražském vinohradském hřbitově, oddělení 10, číslo hrobu 110. Jeho hrob adoptovala Českobratrská církev evangelická v rámci projektu adopce hrobů, který vyhlásila Správa pražských hřbitovů.

⁶³ Srov. BAŠUS, Bedřich Blahoslav, *Generální sněm očima současníků*, in: BROŽ, Luděk (ed.), *O společenství služby*, Soubor esejů o českobratrské evangelické cestě, Praha, 1981, s. 32–33.

neujaly a komolení terminologie bylo na obtíž.⁶⁴ Hlubší pohnutky za revizí církevního zřízení, které bylo nově vyhlášeno v roce 1931, nehledejme.

Synodní rada – jak zní název nejvyššího správního orgánu ČCE po roce 1931 – církev kormidlovala 30. léty bez větších církevněprávních vzruchů; církevní zřízení nebylo tématem dne. Tážeme-li se proč, činíme dobře. Na rozdíl od dřívějšího období nepřinášela doba první republiky problémy, které by bylo třeba řešit cestou změny církevního zřízení. Vnější ústrky, v minulosti spojované zejména s vrchní církevní radou, ustaly. Dřívější nevyžádaný zájem státu o evangelickou církev se šmahem ruky změnil na nežádoucí nezájem, proti čemuž však nebylo možné církevněprávně zakročít.

Nadto chyběly vnitřní impulsy, jejichž důsledkem by byly úvahy o změnách církevního zřízení. Meziválečné období bylo na instituční inovace ve vnitřním životě církve chudé. Vynálezy významu obdobného jako nedělní škola, kazatelská stanice, čtené služby Boží nebo biblické hodiny, což byly katechetické a evangelizační vymoženosti prosazené v období od vydání protestantského patentu do první světové války, první republika nepřinesla.

Nové církevněprávní podněty církvi uštědřila až doba nesvobody, jejímž preludiem byla mnichovská krize. V průběhu druhé republiky se synodní rada musela operativně vypořádat se ztrátou pohraničí, v němž působila řada farních sborů, filiálních sborů i kazatelských stanic. Za protektorátu synodní rada na základě zvláštního synodního zmocnění vydává církevní řády, jimiž konsoliduje práci s mládeží i sociální péči, udělováním licencí k vysluhování svátostí řeší nedostatek kazatelů.

Po druhé světové válce se již podnětů ke změně církevního zřízení objevuje tolik, že synod ustavuje zvláštní komisi pro revizi církevního zřízení. Krom toho synod a synodní rada po roce 1945 brojí za připojení německých a slezských církevních sborů k Českobratrské církvi evangelické, s nimiž se rozešla v roce 1918, čímž vlastně ČCE reviduje základy svého sjednocení. Vyšší pohnutky náboženské se mísí se zájmy majetkovými a politickými. ČCE má v poválečném období vědomě „našlápnuto“ k tomu, aby se stala jedinou evangelickou církví v českých zemích – jedná o spojení též s ochranovskou Jednotou bratrskou, jež v té době jedná o sloučení s církví metodistickou. Z toho všeho však nakonec pozvolna sejde.

⁶⁴ VALEŠ, Bohumil, *Padesát let Českobratrské církve evangelické*, in: *Evangelický kalendář 1968*, Praha, 1968, s. 18.

Zpracováním veškerých podnětů k revizi církevního zřízení se stejnojmenná komise zabývá ve dvou kruzích – jak širší, tak zejména užší komise v roce 1946 probírá církevní zřízení od prvního do posledního paragrafu, vzhledem ke složení komise však práce komisářů k žádným větším změnám nespěje; drží se při zemi a synodu předávají k odhlasování pouze několik námětů. Krom těchto směrnic synod v roce 1947 přijímá pro Českobratrskou církev evangelickou nový, zkrácený název Evangelická církev, za členy ČCE prohlašuje všechny evangelíky dříve a. v. i h. v. v českých zemích a za svá vedle „domácích“ reformačních konfesí české a bratrské přijímá i augsburské a helvetské vyznání.

Do procesu vládního schvalování tohoto církevního zákona, který se nadále řídí protestantským patentem, vstupuje Evangelická církev a. v. na Slovensku, která v církevním zákonu ČCE právem spatřuje ohrožení možností svého působení v českých zemích. Právě slovenská evangelická církev je Českobratrské církvi evangelické již od meziválečných dob významným oponentem. V poválečných rozhovorech s představiteli této církve jsou členové synodní rady ČCE nuceni jít ve zpytování své identity až na samou kost, ne-li dřev. Revoluční háv českobratrství je v tomto rozhovoru pevně sšit se znovu objeveným unionovaným protestantismem, za nějž se již není třeba stydět. Z této krize identity vychází Českobratrská církev evangelická v podobě, v jaké ji známe dnes.

Na pozadí tohoto bratrského rozhovoru běží dějinné události. Situace náboženských společenství v Československu se po komunistickém převratu – mírně řečeno – komplikuje. Zklamání z opatnické revize církevního zřízení, která v plné míře nereflektovala změnu církve po druhé světové válce, rychle vystřídal zákulisní boj o církevní zřízení, v němž synodní rada usiluje o udržení všeho, co ještě udržet lze: místo zakotvení nových možností církevní práce se s novými mocipány složitě vyjednává o zachování alespoň stávajícího stupně náboženské svobody. Výsledkem tohoto procesu plného ústupků a kompromisů je církevní zřízení přijaté synodem v roce 1953, které vstoupilo v účinnost v roce následujícím a po mnoha změnách platí podnes. Alespoň vnitřní svoboda církve je znovu nalezena v rozhovoru o ordinaci žen, již tentýž synod uvádí v život.

Stručně církevní zřízení z roku 1954, k němuž byla synodní rada dotlačena komunistickým režimem, způsobilo derogací mnoha ustanovení bez jejich adekvátní náhrady církevněprávní vakuum. Čím jej zaplnit? Tuto otázku položila synodní rada dvěma skupinám odborníků: teologům a právníkům. První připravila rozsáhlý

návrh *Pravidel křesťanského života*, druhá neméně rozsáhlý návrh řádu o správě církve. Návrh řádu prošel legislativním procesem bez větších výtržností, zatímco návrh pravidel byl projednáván ve staršovstvech, seniorátních výborech i na konventech a sešlo se k němu mnoho připomínek. Některé z nich přišly i z kruhů mladších farářů, kteří dosud nebyli do prací na církevním zřízení a řádech vtaženi.

Tito kazatelé se poprvé utkávají v jedné komisi s představiteli školy poradního odboru právního synodní rady – právníky-matadory, z nichž někteří stáli v čele a v týlu Českobratrské církve evangelické od jejího vzniku – aby se společně radili o dvou řádech, jejichž vydání církevní zřízení z roku 1954 předpokládalo: o řádu členství v církvi a řádu sborového života. V tomto pracovním uskupení byla starým harcovníkům z řad právníků poprvé postavena opozice z řad kazatelů-praktiků; dosud bylo zvykem povolávat do podobných komisí profesory z Husovy nebo později Komenského fakulty.

Především na řádu členství v církvi nechali členové komise mnoho hodin práce, přičemž jejich úsilí o teologicky adekvátní právní kodifikaci vyznavačství se zájmem sledovala celá církev i církve sesterské – nejenom když vystupovali u řečnického pultu na synodu, nýbrž i v tisku, kde bylo na toto téma publikováno mnoho zajímavých článků. Průtahy spojené s projednáváním návrhu řádu s představiteli státní správy způsobily, že po deseti letech od začátku prací, když řád členství v církvi vstoupil v účinnost, již nepoutal pozornost téměř žádnou, přesto zůstává do dnešních dnů nejpracovanějším řádem Českobratrské církve evangelické, ač patří mezi nejstručnější (a možná právě proto).

Odvážná reakce mnoha členů i sborů ČCE na návrh zákona o rodině započala další kapitolu občanské angažovanosti: tentokrát ve společnosti, do jejíhož čela se postavila strana a vláda, která vyhlížela nejenom konečné vítězství dělnické třídy, nýbrž i ateistického světového názoru. Byť otevřený postoj církve k návrhu řečeného zákona podle všeho jeho vyhlášené znění ovlivnit nemohl, utvrdil sbory a senioráty v názoru, že nastal čas i na odvážnější návrhy na změnu církevního zřízení. Ve druhé polovině 60. let jich synod projednává hned několik, a v roce 1969 ustavuje první komisi pro nové církevní zřízení, jehož potřeba je opět výrazněji pociťována.

Komise v krátké době připraví tři návrhy nové církevní ústavy, které vzbudí vášnivý zájem všech rozhodovacích těles v církvi. Po dlouhé době – vlastně poprvé od 80. let 19. století – dochází k přehodnocení základů, na nichž církevní zřízení stojí, a přetavení těchto závěrů do návrhu nového základního právního předpisu církve.

Avšak úspěch tohoto projektu zhatil nátlak normalizačního režimu, který přiměl synodní radu „utáhnout šrouby“ a přenést tak nápor vyvíjený na ni na angažované členy ČCE, jejichž svědomí již v roce 1977 nemohlo situaci unést, a kteří i za cenu porušení loajality vůči svým církevním představeným vystoupili vůči státní moci s požadavkem na dodržování náboženské svobody, právními předpisy zaručené. Důsledkem tohoto vystoupení bylo vydání prozatímního kárného řádu, na němž si však synodní rada vylámala zuby, a následovná změna řádu pastýřské služby, péče a kázně. Kázeňský postih petentů vedl k utvrzení rozdělení církve. Na nové církevní zřízení se v těchto poměrech rychle zapomnělo.

Následující období se neslo ve znamení dokončení velkých úkolů – novým zpěvníkem počínaje, důslednou revizí všech církevněprávních předpisů konče. Žádné větší změny v církevním zřízení a rádech však naproti dřívějšímu, o poznání turbulentnějšímu období, nepřineslo.

Jinak tomu bylo po znovunabytí náboženské svobody po roce 1989. Krom kritické reflexe vlastní minulosti se synod i synodní rada zabývaly zevrubnými úpravami církevního zřízení a řádů. Proč? Představitelé církve vedla snaha přizpůsobit církevněprávní předpisy novým poměrům a stanovit právní rámec pro nové možnosti působení, které se otevíraly na všech stranách. Stinnou stránkou tohoto procesu bylo, že nikdo v první polovině 90. let nemohl předvídat, jaké možnosti to přesně budou, natož stanovit nějaké priority.

Novela církevního zřízení a řádů z roku 1994, která vstoupila v účinnost v roce 1995, nebyla dostatečně kvalitní. Kýžená stabilita, která měla trvat 15–20 let, byla tatam. Místo toho synod v následujících letech útrpně napravoval největší nedostatky ukvapeně přijaté novely, mnohé napravuje každoročně dodnes. Koncem 90. let se však poradní odbor organizační a právní synodní rady zabývá prvním původním církevněprávním problémem od projektu nového církevního zřízení na přelomu 60. a 70. let.

Otázka po zřízení církevního soudu vedla k opětovnému rozhašteření právníků a teologů, pracujících v poradním odboru organizačním a právním, potažmo teologickém, jakož i v právní a teologické komisi synodu. Po mnoha letech dřiny bylo úsilí právníků definitivně torpédováno a církevní soud zřízen nebyl, což zanechalo ve vzájemných vztazích zastánců i odpůrců značné šrámy, které se podařilo zhojit až při pracích na soustavě ordinované služby v církvi, k nimž byli od počátku povoláni zástupci obou profesí.

Výsledek na sebe nenechal dlouho čekat a byl přijat s povděkem a bez kontroverzí. Teprve po nalezení nového způsobu spolupráce mezi právníky a teology, ne nepodobnému činnosti komise pro řád členství v církvi o půlstoletí dříve, se nad revizí řádu pastýřské služby sešla nová komise složená ze zastánců obou stanovisek, a novelu tohoto řádu, po níž se dlouho volalo, přivedla ke zdárnému konci. V této době postupují též práce na Strategickém plánu Českobratrské církve evangelické, v němž si církev vytyčila cíle, jichž hodlá dosáhnout do roku 2030, jakož i dílčí úkoly k tomuto stavu vedoucí, církevněprávní nevyjímaje.

Bohatství dochovaných pramenů svědčí o ohromné práci mnoha generací členů církve na jejím církevním zřízení, kteří zpravidla bez nároku na odměnu právní řád církve udržují a v pravidelných vlnách podrobují stále novým revizím, aby pomáhali církvi plnit úkoly, které v dané době považuje za důležité. Díky dokladům jejich tvořivosti bylo možné cíle této práce stanovenou metodou splnit a podat tak syntézu vývoje církevního zřízení a řádů Českobratrské církve evangelické od roku 1848 do roku 2020 s přihlédnutím k jejím současným potřebám.

Resumé

Cílem této práce je shromáždit dostupné prameny týkající se právního řádu Českobratrské církve evangelické od vzniku ČCE v roce 1918 do současnosti s přihlédnutím k právním dějinám evangelické církve v Předlitavsku od roku 1848 do konce první světové války, provést jejich kritickou analýzu a podat syntézu vývoje církevního zřízení a řádů Českobratrské církve evangelické, přičemž kritérii rozpracování jednotlivých dějových linií jsou především historická relevance a praktická použitelnost získaných poznatků při naplňování Strategického plánu ČCE z roku 2019.

Práce se skládá z úvodu, tří částí a závěru. První část (1848–1922) ve čtyřech kapitolách traktuje právní dějiny evangelické církve v Předlitavsku od revolučních let 1848/1849 do zániku Rakouska-Uherska, vzniku Československa a ustavení Českobratrské církve evangelické. Zvláštní pozornost přitom věnuje okolnostem vzniku církevního zřízení z roku 1861, snahám českojazyčných českých a moravských evangeliků obojího vyznání (augsburského i helvetského) o jeho změnu, hnutí českých evangeliků v letech 1917/1918, které vyústilo ve vznik ČCE, a procesu vzniku církevního zřízení z roku 1922.

Druhá část (1922–1954) v osmi kapitolách popisuje vývoj církevního zřízení za první republiky, vynucené změny v právním řádu ČCE za druhé republiky a protektorátu, konsolidaci církve po druhé světové válce, proces revize církevního zřízení v letech 1946/1947, souběžné jednání synodní rady ČCE s představiteli Evangelické církve augsburského vyznání na

Slovensku, dále pokračující revizi církevního zřízení v letech 1948–1950, otázku ordinace žen a konečně vznik církevního zřízení, které bylo vyhlášeno v roce 1954.

Třetí část (1954–2020) se v osmi kapitolách zabývá návrhem Pravidel křesťanského života, který vyústil v přijetí řádu členství v církvi a řádu sborového života, řádem o správě církve, dílčími návrhy na změnu církevního zřízení ve druhé polovině 60. let, projektem nového církevního zřízení, vnitřním rozdělením církve v 70. letech a jeho právními důsledky, zejména projednáváním změn řádu pastýřské služby, péče a kázně, obdobím ustálení církevního zřízení a řádů, znovunabytím náboženské svobody po roce 1989, následnou revizí církevního zřízení a řádů v první polovině 90. let, a konečně vývojem právního řádu ČCE v posledním období do přijetí strategického plánu.

Summary

The Legal Order of the Evangelical Church of Czech Brethren: History and Present. From Dissertation Abstract

The aim of this thesis is to gather available sources concerning the legal order of the Evangelical Church of Czech Brethren (ECCB) since its establishment in 1918 to the present day. The sources used address the legal history of the Protestant Church in Cisleithania from 1848 until the end of World War I. A critical analysis of the sources is carried out to document the development of the church constitution and the orders of the ECCB. The criteria for the elaboration of individual storylines are primarily the historical relevance and the practical applicability of the information regarding the ECCB Strategic Plan of 2019.

The thesis consists of an introduction, followed by three parts, and a conclusion. The first part, (1848–1922), comprises four chapters covering the legal history of the Protestant Church in Cisleithania from the revolutionary years 1848/1849 until the dissolution of Austria-Hungary and the establishment of both Czechoslovakia and the ECCB. Particular attention is given to the circumstances surrounding the creation of the church constitution of 1861, the constitutional reform efforts of the Czech-speaking Bohemian and Moravian Protestants of both confessions (Augsburg and Helvetic), the movement of Czech Protestants in 1917/1918 which resulted in the establishment of the ECCB, and finally, the creation of the church constitution of 1922.

The second part, (1922–1954), comprises eight chapters which describe the development of the church constitution during the First Czechoslovak Republic, the enforced changes in the legal order of the ECCB during the Second Republic and the Protectorate of Bohemia and Moravia, the consolidation of the church after World War II, the process of revision of the church constitution in 1946/1947, negotiations of the synodal council of the ECCB with representatives of the Evangelical Church of the Augsburg Confession in Slovakia,

the ongoing revision of the church constitution in 1948–1950, the issue of the ordination of women, and finally, the process to develop the church constitution (proclaimed in 1954).

The third part, (1954–2020), comprises eight chapters which address the draft of the Rules of Christian Life which resulted in the adoption of the Order of Church Membership and the Order of Congregational Life. Following this, the Order of Church Administration is discussed, together with the partial proposals to change the church constitution in the second half of the 1960s, the project for a new church constitution, the internal division of the church in the 1970s and the legal consequences, the proposed changes in the Order of Pastoral Service, Care and Discipline, the period of stability for the church constitution and orders, the restoration of religious freedom after 1989, the subsequent revision of the church constitution and orders in the first half of 1990s, and finally the recent development of the legal order of the ECCB up to the adoption of the Strategic Plan.

Klíčová slova: Českobratrská církev evangelická, protestantismus, církevní právo, církevní zřízení

Keywords: Evangelical Church of Czech Brethren, Protestantism, church law, church constitution

Autor

JUDr. Adam Csukás, Ph.D., narozen v roce 1994, absolvoval v roce 2017 Právnickou fakultu Univerzity Karlovy a v roce 2021 doktorský studijní program na téže fakultě. Působí jako právník v Ústřední církevní kanceláři Českobratrské církve evangelické.

Author

JUDr. Adam Csukás, Ph.D., born in 1994, graduated from the Faculty of Law of Charles University in 2017 and from a Ph.D. programme at the same faculty in 2021. He works as a lawyer at the Central Church Office of the Evangelical Church of Czech Brethren.

Kontakt

JUDr. Adam Csukás, Ph.D.

Českobratrská církev evangelická

Ústřední církevní kancelář

Jungmannova 9

110 00 Praha 1

e-mail: csukas@e-cirkev.cz